

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Gråstén, Arto; Kokkonen, Marja

Title: Väkivaltaa, stressiä ja seksuaalista häirintää

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © 2020 Liikunnan ja terveystiedon opettajat ry

Rights: In Copyright

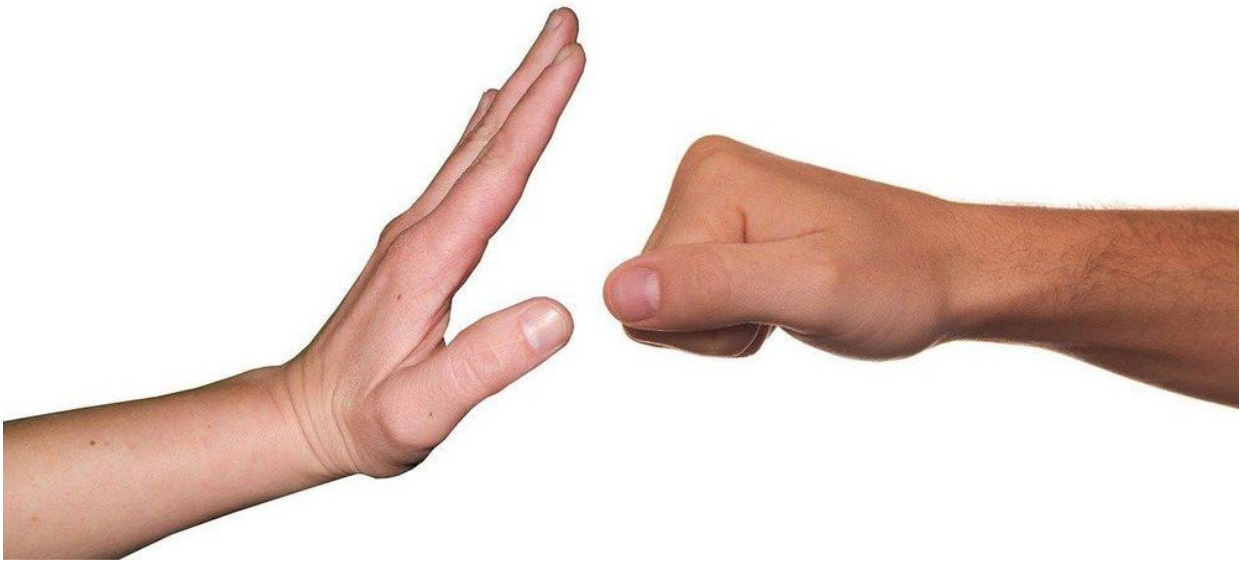
Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Gråstén, A., & Kokkonen, M. (2020). Väkivaltaa, stressiä ja seksuaalista häirintää. Liito : Liikunnan ja terveystiedon opettaja, 2020(4), 31-33. <https://www.liito.fi/uutiset/liito-4-20-vakivaltaa-stressia-ja-s/>

LIITO 4/20: Väkivaltaa, stressiä ja seksuaalista häirintää

1.12.2020

Teksti: Arto Gråstén ja Marja Kokkonen

Ulkomaan uutiset? Viikon tv-ohjelmat? Poliisin viikkotiedote? Ei, vaan katsaus suomalaisten liikunnanopettajien kokemuksiin liikuntatunneilla ilmenevästä opettajaan kohdistuvasta sekä oppilaiden välisestä seksuaalisesta ja fyysisestä väkivallasta sekä niiden seurauksista.

Äskettäin julkaistuissa tutkimuksissamme kävi ilmi, että sanallista seksuaalista häirintää ja fyysistä väkivaltaa esiintyy liikuntatunneilla niin oppilaiden välisenä kuin liikunnanopettajaan kohdistuvana väkivaltana. Mitä useammin liikunnanopettajat raportoivat joutuneensa oppilaiden sanallisen häirinnän ja fyysisen väkivallan kohteiksi, sitä enemmän vastaavia väkivallan muotoja ilmeni myös oppilaiden välillä liikuntatunneilla. Erityisesti opettajaan kohdistuva fyysinen väkivalta kuormittaa liikunnanopettajia, sillä havaitsimme sen lisäävän työperäistä stressiä. Liikunnanopettajaksi

opiskelevia tulisikin kouluttaa entistä enemmän tunnistamaan ja kohtaamaan häirintää ja väkivaltaa tulevassa työssään, koska nimenomaan vähäisempi liikunnanopettajan opetuskokemus näyttäisi selittävän sanallisen seksuaalisen häirinnän yleisyyttä liikuntatunneilla.

Seksuaalisen ja fyysisen väkivallan määritelmä

Seksuaalinen häirintä on yksi väkivallan muoto, vaikka arkikielessä se usein mielletään lievemmäksi kuin esimerkiksi toisen fyysisen koskemattomuuden loukkaaminen. Seksuaalinen väkivalta käsittää fyysisen, sanallisen ja sanattoman häirinnän muodot. Fyysinen seksuaalinen häirintä tarkoittaa seksuaalisesti väritynyttä, ei-toivottua, uhkaavaa ja usein uhrille ahdistusta, pelkoa tai fyysisiä vammoja aiheuttavaa koskettelua, hivelyä tai lähentelyä. Sanallinen seksuaalinen häirintä taas sisältää halventavia seksuaalisia huomautuksia, vitsejä, kysymyksiä, ehdotuksia tai huhujen levittämistä. Sanattomalla seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan esimerkiksi seksuaalisesti vihjailevia ilmeitä, eleitä, vihellyksiä, silmäniskuja tai ääntelyä. Fyysinen väkivalta on toisen koskemattomuuden loukkaamista, mikä voi olla tönimistä, tuuppimista, kuristamista, lyömistä, potkimista, läimäyttämistä, liikkumisen estämistä, hiuksista repimistä ja teräaseella tai muulla esineellä vahingoittamista.

Kaikki väkivallan muodot aiheuttavat uhrille jonkinasteista kärsimystä tai haittaa. Vaikka Suomen lain mukaan alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, on hänellä velvollisuus korvata rikoksella aiheuttamansa vahinko. Tekijän rikos ja muu tilanne käsitellään sosiaaliviranomaisten kanssa. Kouluväkivaltilanteet, varsinkaan opettajaa tai liikunnanopettajaa kohtaan, menevät harvoin niin pitkälle, että korvausasioita täytyy pohtia.

Liikunnanopettajien kokeman seksuaalisen ja fyysisen väkivallan yleisyys

Liikunnanopettajilta kerätty kyselyaineisto paljastaa, että neljä prosenttia vastanneista ilmoitti kokeneensa fyysistä väkivaltaa, viisi prosenttia sanatonta ja yksi prosentti sanallista seksuaalista häirintää vähintään kerran kuukaudessa. Vastaavasti viisi prosenttia liikunnanopettajista raportoiti oppilaiden välisestä päivittäisestä fyysisestä väkivallasta, viisi prosenttia sanattomasta seksuaalisesta häirinnästä sekä kahdeksan prosenttia sanallisesta seksuaalisesta häirinnästä päivittäin. Kokeneemmat liikunnanopettajat ilmoittivat kohtaavansa sanallista seksuaalista häirintää, kuten halventavaa nimittelyä, harvemmin kuin vähemmän aikaa opettaneet liikunnanopettajat. Osaltaan tämä voi johtua siitä, että kauemmin työskennelleet liikunnanopettajat eivät välttämättä tunnista oppilaan käyttäytymistä seksuaaliseksi häirinnäksi.

Liikunnanopettajaan kohdistuva fyysinen väkivalta on oma lukunsa. Vaikka fyysistä väkivaltaa kokeneiden liikunnanopettajien osuus on pieni, opettajan koskemattomuuden loukkaaminen näyttää selittävän liikunnanopettajan työperäistä stressiä. Koko Suomeen suhteutettuna liikuntatunneilla liikunnanopettajaan kohdistuva fyysinen väkivalta koskettaa arviolta noin 50:tä liikunnanopettajaa joka kuukausi ja oppilaiden välinen fyysinen väkivalta noin 100 oppilasta päivittäin. Huomattavaa on, että tässä on kyseessä vain liikuntatunneilla ilmenevä väkivalta opettajien arvioimana. Todellisuudessa luvut voivat olla vielä suuremmat. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna tapausten yleisyys huolettaa, sillä jokainen tapaus on liikaa. Toisaalta opetustyön vaativuus ja kuormittavuus eivät suinkaan ole vähenemässä, puhumattakaan parhaillaan käynnissä olevan poikkeusajan vaikutuksista, jotka nähdään ehkä vasta kuukausien tai jopa vuosien kuluttua.

Tutkimustulokset ovat osa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa kolmivuotista [PRACT-](#)

hanketta, joka hyödyntää vuonna 2018 kerättyä 175 liikunnanopettajan (122 naista ja 53 miestä) kyselyaineistoa. Lähes 15 prosenttia maamme liikunnanopettajista osallistui tutkimukseen (Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry:n tilaston mukaan Suomessa työskenteli n. 1200 liikunnanopettajaa 2018–2019). Valtaosa tutkimukseen osallistuneista opettajista ilmoitti työskentelevänsä liikunnanopettajana yhtenäiskoulussa (vuosiluokat 1-9), yläkoulussa, lukiossa tai yhdistetyssä yläkoulussa ja lukiossa. Viidennes opettajista oli työskennellyt liikunnanopettajana yhdestä viiteen vuotta ja puolet yli 15 vuotta.

Mitä asialle voidaan tehdä?

Lähtökohtaisesti täytyy muistaa, että liikunta on ainutlaatuinen oppiaine. Asianmukaiset fyysiset kontaktit kuuluvat liikunnanopetukseen, sillä joskus liikunnanopettaja ohjaa oppilaiden suorituksia koskettamalla joko suoritustekniikan oppimiseksi tai vammojen ehkäisemiseksi. Toisinaan kosketuksella voi myös ohjata oppilaan tarkkaavaisuutta tai rauhoittaa oppilasta. Liikunnanopettaja voi tahtomattaan joutua seksuaalisen tai fyysisen väkivallan uhriksi, vaikka kyseiset väkivallan ilmenemismuodot ovatkin yleisempiä oppilaiden välillä. Fyysisen luonteensa takia liikuntatunnit voivat kuitenkin parhaimmillaan tarjota työkaluja tunteiden säätelyyn ja aggressioiden hallintaan. Kysymys on lähinnä siitä, onko nykykoulussa aikaa ja tilaa aidolle oppilaan kohtaamiselle. Usein pienikin välittämisen ele voi ehkäistä ongelmien kasaantumista ja helpottaa ratkaisujen löytämistä.

Liikuntatunneilla oppilaiden osallistaminen tuntien suunnitteluun voisi olla yksi keino erityyppisen väkivallan vähentämiseksi. Esimerkiksi monien liikunnanopettajien suosimat oppilasvetoiset alkulämmittelyt voivat toimia myönteisen ilmapiirin rakentajana. Takavuosina tutkijoiden suosittelema oppilaan autonomian eli itsemääräämisen lisääminen liikuntatunneilla on ymmärretty osittain väärin. Autonomia ei tarkoita sitä, että oppilas saa tehdä mitä haluaa. Esimerkiksi erityistä suoritustekniikkaa harjoiteltaessa liikunnanopettaja voi antaa oppilaalle samaa taitoa harjoittavia eritasoisia tehtäviä, joista oppilas voi valita taitoihinsa tai mieltymyksiinsä sopivan. Onko loppujen lopuksi merkitystä, harjoittelevatko kaikki oppilaat liikuntatunneilla juuri yhtä paljon vaikkapa lentopallon sormilyöntiä? Voisiko osa oppilaista harjoitella samankaltaisia taitoja vaikkapa sulkapalloa pelaamalla? Voisiko asiasta innostunut oppilas harjoitella footbag-taitojaan jalkapallotunnilla ilman pelkoa huonosta liikuntanumerosta? Olisiko lasten ja nuorten käyttämistä kännykkäsovelluksista hyötyä suunnistustuntien apuna? Voisiko luokan skeitti-mestari osallistua tasapainoharjoitteiden tai parkour-taituri telinevoimistelutunnin tehtävien suunnitteluun? Mahdollisuuksia on monia. Nykyinen opetussuunnitelma tukee tämän kaltaista opetuksen yksilöllistämistä, paikalliset ja koulukohtaiset olosuhteet huomioiden. Kansainvälisen tutkimusnäytön perusteella on ilmeistä, että pienetkin valinnanmahdollisuudet sitouttavat oppilaita paremmin opetukseen, mikä voi parhaimmillaan näkyä opettajaan kohdistuvan ja oppilaiden välisen väkivallan vähenemisenä.

Pedagogisten keinojen mahdollisuudet väkivaltaisen käyttäytymisen kitkemiseksi ovat rajalliset. Väkivaltatilanteiden ehkäisemiseksi olisi ensiarvoisen tärkeää onnistua luomaan myönteinen opiskeluilmapiiri (me-henki) yhteistyössä oppilaiden, huoltajien ja koko koulun henkilökunnan kanssa. Kaikkia osapuolia olisi kuunneltava yhteenkuuluvuuden ja sitoutumisen edistämiseksi. Kouluissa tulisi olla ajantasaiset ja niin yksityiskohtaiset raportointi- ja toimintasuunnitelmat väkivaltatilanteiden torjumiseksi, että ne rohkaisisivat liikunnanopettajia ilmoittamaan seksuaalisesta häirinnästä tai fyysiseen väkivaltaan liittyvistä tapauksista. Suunnitelmista olisi hyvä

selvitä, mitä häirintä- ja väkivaltatapauksista seuraa ja kuinka tilannetta seurataan. Matalan kynnyksen ilmoitusmenettely siihen nojaavan selkeän toimintasuunnitelman sekä seuraamus- ja seurantakuvausten kanssa voisi kannustaa opettajia ilmoittamaan herkemmin väkivaltatapauksista ja tarjota välitöntä tukea väkivallan uhreille. Lisäksi niiden avulla voitaisiin ohjata tekijää ottamaan vastuu teostaan kohtaamalla väkivallan uhri moniammatillisen asiantuntijaryhmän valvonnassa. Tällä tavoin pitkittyneet ja usein vaikeasti selvitettävät väkivaltatapaukset voisivat olla helpommin hallittavissa. Yhteistyö liikunnanopettajien, muiden aineenopettajien, rehtorien ja oppilashuoltoon kuuluvien ihmisten välillä sekä toimivat suhteet koulun ja kotien välillä ovat hyödyllisiä työkaluja myönteisen ja turvallisen koulukulttuurin kehittämisessä. Tällöin väkivaltaan liittyviin ongelmiin voidaan etsiä toimivia ratkaisuja yhteisötasolla. Lisäksi tietoa seksuaalisen häirinnän tunnistamisesta ja sen eri muodoista voitaisiin lisätä liikunnanopettajien perus- ja täydennyskoulutusohjelmiin.

Lopuksi

Ottamatta sen enempää kantaa suomalaiseen oikeusjärjestelmään, kouluväkivallan uhrien (esim. liikunnanopettaja tai oppilas) oikeusturva on yleisesti ottaen heikko. Suomessa on totuttu, joskus jopa sinisilmäisesti uskottu, että väkivallan tekijää rankaisemalla asiat ratkeavat. Kuten viime aikoina olemme valitettavasti saaneet lukea uutisia ympäri maata sattuneista kouluväkivaltatilanteista, ongelmat ovat paljon syvemmällä kuin mihin liikunnanopettajakoulutus tai muu opettajakoulutus pystyvät vastaamaan. Koulun ei pitäisi yksin lähteä sovitteluun tekoja, jotka kuuluvat poliisille tai aiemmin mainitulle moniammatilliselle asiantuntijaryhmälle. Työjakoa eri viranomaisten kesken tulisi selkeyttää asioiden ratkaisemiseksi. Tätäkin varten kouluissa tulisi olla selkeät raportointi- ja toimintasuunnitelmat väkivaltatilanteiden jatkoselvittelyä varten. Liikunnanopettajat eivätkä muutkaan opettajat ole koulutukseltaan päteviä selvittämään rikoslain piiriin kuuluvia tekoja. Kouluväkivallan kitkemiseksi suunnatusta viranomaisyhteistyöstä on saatu erittäin hyviä kokemuksia (esim. Vintiö-toiminta Lappeenrannassa). Tällaisen toiminnan ja käytäntöjen soisi leviävän koko maahan, jotta niin liikuntatunneista kuin koulusta ylipäätään voitaisiin tulevaisuudessa luoda kaikille osapuolille väkivallaton ja turvallinen työskentely- ja oppimisympäristö.

Alkuperäisjulkaisut:

Gråstén, A. & Kokkonen, M. (2020) Associations between teacher- and student-directed sexual and physical violence in physical education. *Journal of Interpersonal Violence*. Saatavilla <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0886260520959640>

Gråstén, A. & Kokkonen, M. (2020) Physical education teachers' perceived sexual and physical violence and work-related stress. *Journal of School Violence*. Saatavilla <http://dx.doi.org/10.1080/15388220.2020.1833736>

Lisätietoa:

PREACT-hanke: <https://www.jyu.fi/sport/fi/tutkimus/hankkeet/preact>

Kirjoittajat:

Arto Gråstén (FT, KM, tutkija, liikunnan- ja terveystiedonopettaja, luokanopettaja) työskentelee tällä hetkellä tutkijatohtorina PREACT-hankkeessa Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa. Hän on opettanut liikuntaa ja terveystietoa alakoulussa, yläkoulussa ja yliopistossa, viimeksi liikunnan- ja terveystiedonopettajaksi opiskelevia Tasmanian yliopistossa,

Australiassa. Gråsténin tutkimusalueisiin kuuluvat mm. koululaisten fyysinen aktiivisuus ja toimintakyky, liikuntamotivaatio sekä fyysistä aktiivisuutta edistävät kouluinterventiot.

sähköposti: agrasten(at)jyu.fi

Marja Kokkonen (PsT, LitM, sertifioitu urheilupsykologi) työskentelee yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa. Kokkosen tutkimus- ja opetusalueita ovat mm. tunne- ja vuorovaikutustaidot opetuksessa, ohjauksessa ja urheiluvalmennuksessa, psyykinen hyvinvointi sekä yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja syrjintä urheilussa ja koululiikunnassa. Hän on myös valtion liikuntaneuvoston yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja kestävä kehityksen jaoston asiantuntijajäsen. sähköposti: marja.kokkonen(at)jyu.fi

Artikkeli on julkaistu LIITO 4/20 lehdessä.

© Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry.

Facebook Evästeet

